

~ Методологија ~

ГОДИШЊИ НАЦИОНАЛНИ РАЧУНИ

БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД

УВОД

Бруто домаћи производ (БДП) је најважнији макроекономски агрегат у систему националних рачуна и мјера развоја укупне економије.

Обрачун бруто домаћег производа за Републику Српску је заснован на методолошким поставкама Система националних рачуна (System of National Accounts SNA 1993) и Европског система рачуна (European System of Accounts - ESA 1995).

БДП може да се рачуна користећи три основна приступа и то:

- производни, по коме је то збир бруто додатих вриједности (БДВ) по дјелатностима, увећан за порезе а умањен за субвенције на производе;
- доходовни, који представља збир средстава за запослене, потрошње фиксног капитала, нето пореза на производњу, оперативног вишка и мјешовитогдохотка и
- потрошни, кога чине коначна потрошња роба и услуга, бруто инвестиције и вриједност извоза умањеног за вриједност увоза роба и услуга.

ИЗВОРИ ПОДАТАКА

Приликом обрачуна БДП-а у Републици Српској коришћени су административни извори података, резултати званичних статистичких активности, а обухваћене су и процјене непокривене економије и импутиране ренте.

Најважнији извори података на којима се заснива компилација БДП-а су финансијски извјештаји: предузећа и других пословних субјеката из нефинансијског сектора, банака, осигуравајућих друштава и других финансијских институција, других правних лица, буџета и ванбуџетских фондова. Подаци о предузетницима се добијају директно путем статистичких извјештаја, а за индивидуалну пољопривредну производњу се врше процјене на бази података добијених од општинских процјенитеља и података из Анкете о радној снази. Вриједност грађевинске активности домаћинства се процјењује примјеном индикатора добијених на бази проведене Анкете о потрошњи домаћинства, а вриједност импутиране ренте се заснива на „User cost“ методи, односно на препорукама ОЕСД-а.

МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ

Производни приступ, текуће и сталне цијене

По производном приступу Бруто домаћи производ је збир бруто додатих вриједности у основним цијенама, увећан за порезе, а умањен за субвенције на производе. БДП је индикатор економске активности резидентних институционалних јединица једног подручја у одређеном временском периоду. Обрачунава се само за ниво укупне економије у текућим и сталним цијенама.

Макроекономски агрегати обрачунати по производном приступу исказани су на нивоу подручја Класификације дјелатности КД БиХ 2010, која садржајно и структурно у потпуности одговара ЕУ Статистичкој класификацији дјелатности NACE Rev. 2. Груписање по подручјима дјелатности је извршено на основу претежне дјелатности институционалних јединица са сједиштем у Републици Српској.

Посматрано по функционалном приступу институционалне јединице су груписане у институционалне секторе :

- S11. Нефинансијски сектор- обухвата пословне субјекте у којима се производњом роба и услуга остварује профит тј. који своје приходе остварују на тржишту.
- S12. Финансијски сектор - обухвата резидентне институционалне јединице које учествују или помажу у финансијском посредовању као што су финансијска предузећа, комерцијалне банке, Централна банка, микрокредитне организације, приватизационо-инвестициони фондови, осигуравајућа друштва и сл.
- S13. Сектор општа држава - обухвата све институционалне јединице, нетржишне произвођаче, који обезбјеђују добра и услуге за коначну потрошњу, односно за индивидуалну и колективну потрошњу, и то бесплатно или по цијенама нижим од тржишних. Ту спадају јавна нетржишна предузећа, фондови обавезног социјалног осигурања, влада и њене јединице на свим нивоима власти у Републици Српској.
- S14. Сектор домаћинства - обухвата лица или групе лица као потрошаче и као предузетнике који производе добра и услуге за тржиште.
- S15. Сектор непрофитних институционалних јединица које служе домаћинствима - обухвата нетржишне институционалне јединице које служе домаћинствима као што су друштвени, рекреациони и спортски клубови, професионална удружења, синдикалне организације, политичке партије, вјерске организације и сл.

Основне категорије у обрачуну бруто домаћег производа према производном приступу су: бруто вриједност производње, међуфазна потрошња и бруто додата вриједност.

Бруто вриједност производње се вреднује у основним цијенама, а дефинише се као вриједност свих добара и услуга произведених од стране резидентних произвођача током обрачунског периода. Постоје три категорије производње: тржишна производња, производња за властиту финалну потрошњу и остала нетржишна производња.

Међуфазна потрошња у набавним цијенама ,састоји се од вриједности добара и услуга које се троше као инпути у процесу производње, а чине је трошкови сировина и материјала, трошкови горива и енергије, трошкови услуга и остали трошкови.

Потрошња фиксног капитала није дио међуфазне потрошње, него се обрачунава и исказује као посебна категорија.

Бруто додата вриједност представља разлику између бруто вриједности производње и међуфазне потрошње, а исказана је у основним цијенама које садрже субвенције, а искључују све порезе на производе.

Обрачун бруто додате вриједности је извршен према претежној дјелатности пословног субјекта, а не према дјелатностима његових пословних јединица.

Порези на производе су порези који се плаћају по произведеном, прослијеђеном производу или услузи. Овдје спадају порез на додату вриједност, акцизе, царине,боравишне таксе и порез на игре на срећу.

Субвенције подразумевају текућа неповратна плаћања владе резидентним произвођачима с циљем повећања њиховог нивоа производње било да се ради о субвенцијама на производе или осталим субвенцијама на производњу. **Субвенције на производе** се исплаћују по јединици произведеног добра или услуге.

F I S I M (Financial Intermediation Services Indirectly Measured) представља разлику између потраживања по основу камата (активне камате) и обавеза по каматама (пасивне камате) за институционалне јединице финансијског посредовања. Услуге финансијског посредовања индиректно мјерене нису алоциране по институционалним секторима тако да у рачуну добара и услуга и у рачуну производње за ниво укупне економије чине саставни дио међуфазне потрошње, а у рачунима по институционалним секторима су дио бруто / нето додате вриједности, бруто / нето пословног вишка и бруто / нето мјешовитогдохотка. Овом ставком је извршена корекција бруто додате вриједности за ниво укупне економије.

Бруто домаћи производ се исказује у тржишним цијенама, и представља збир бруто додатих вриједности по дјелатностима, коригован за услуге финансијског посредовања (FISIM), умањен за субвенције и увећан за порез на производе.

Процјене непокривене економије NOE без дијела који се односи на илегалне активности- N2, чине саставни дио официјелних података о БДП-у Републике Српске и уграђене су у његове доходне компоненте. Процјене су извршене по дјелатностима, према типу произвођача и према сљедећим типовима необухвата ¹⁾:

N1 - Произвођачи који се намјерно не региструју-легалне активности али непријављене;

N3 - Произвођачи који немају обавезу да се региструју;

N4 - Пословни субјекти који нису обухваћени истраживањем;

N5 - Регистровани предузетници који нису обухваћени истраживањем;

N6 - Произвођачи који намјерно нетачно извјештавају;

N7 - Остали статистички недостаци.

¹⁾ Eurostat's Tabular Approach to Exhaustiveness - Guidelines, p.8 , 15. March 2005, Luxembourg

Бруто домаћи производ у сталним цијенама је показатељ степена и индикатор мјерења економског развоја којим се прати економски раст између различитих периода, при чему се елиминише утицај промјене цијена. Исказује се у цијенама претходне године, у цијенама 2010 (ланчано повезане вриједности) и као стопе реалног раста.

Обрачун бруто домаћег производа у цијенама претходне године подразумијева да се за сваку годину као база узима њој претходна година. Овако исказана серија података може се користити за израчунавање стопа реалног раста само између двије узастопне године, јер подаци нису упоредиви у дужој временској серији. За упоређивање података у дужој временској серији, примјењује се метода уланчавања којом се подаци свде на једну одабрану референтну годину (2010=100). За разлику од података у цијенама претходне године, серија података исказана у цијенама референтне године је неадитивна, односно збир података по нижим нивоима није једнак податку на вишем нивоу агрегације.

Бруто додата вриједност у сталним цијенама је, као и код обрачуна у текућим цијенама, разлика између бруто вриједности производње и међуфазне потрошње. Стопа реалног раста БДВ-и по дјелатностима и реалног раста БДП-а је однос обрачунатих вриједности у сталним цијенама текуће године и обрачунатих вриједности у текућим цијенама из претходне године.

За обрачун реалног, односно, БДП-а у сталним цијенама коришћена је метода једноструке дефлације на бруто вриједност производње или метода једноструке екстраполације, зависно од расположивих индикатора.

Метода једноструке екстраполације представља екстраполацију бруто вриједности производње базе године са одговарајућим индексима физичког обима.

Метода једноструке дефлације представља дефлационирање бруто вриједности производње текуће године са одговарајућим индексима цијена.

Доходовни приступ , текуће цијене

БДП по доходовном приступу се компилира истовремено са компилирањем БДП-а по производном приступу и полази од доходака које генерише производња добара и услуга. Извори података за обрачун доходовних компоненти су исти као и за БДП по производном приступу.

Доходовне компоненте Бруто домаћег производа су : средства за запослене, остали порези на производњу, остале субвенције на производњу, потрошња фиксног капитала, нето пословни вишак/мјешовити доходак.

Средства за запослене су примања запослених у новцу или натури у одређеном временском периоду, а која се састоје од нето плата и осталих личних примања , пореза и доприноса на плате и остала лична примања. Према ЕСА концепту, средства за запослене су шири појам од бруто плате као рачуноводствене категорије јер обухватају и : дневнице, теренске додатке, накнаде за одвојени живот, за исхрану, за превоз, јубиларне награде, хонораре, отпремнине, накнаде за рад у управним одборима и сл.

Остали порези на производњу укључују све порезе који се не плаћају по произведеном производу или услузи, као што су: порез на имовину, порез на коришћење земљишта, порез на издавање дозвола и лиценци, таксе за путовања у иностранство и сл.

Остале субвенције на производњу подразумевају субвенције које се не могу исказати по јединици производа или услуге, као што су: субвенционисање плата и накнада запослених, субвенционисање каматних стопа и сл.

Потрошња фиксног капитала представља обрачунату вриједност искоришћених сталних средстава у току једног обрачунског периода.

Нето оперативни вишак се односи на нефинансијски и финансијски сектор и импутирану ренту из сектора домаћинства, а настаје након што се из бруто додате вриједности издвоје средства за запослене, нето порези на производњу и потрошња фиксног капитала.

Нето мјешовити доходак настаје након што се из бруто додате вриједности издвоје средства за запослене, нето порези на производњу и потрошња фиксног капитала у оквиру сектора домаћинства.

Потрошни приступ, текуће цијене

Бруто домаћи производ према потрошном приступу показује како се обрачунати БДП троши и да ли је сва потрошња у одређеном периоду обезбијеђена из БДП-а за тај период. Обрачун је заснован на резултатима Анкете о потрошњи домаћинства, резултатима гранских статистика, административним изворима података и Платном билансу Централне банке Босне и Херцеговине.

Основне категорије у обрачуну бруто домаћег производа према потрошном приступу су: издаци за коначну потрошњу домаћинства, издаци за коначну потрошњу непрофитних институционалних јединица које служе домаћинствима, издаци за коначну потрошњу државе, бруто инвестиције, и вриједност извоза умањеног за вриједност увоза роба и услуга.

Издаци за коначну потрошњу домаћинства чине издаци резидентних домаћинства за потрошена добра и услуге које се користе за директно задовољавање личних потреба чланова заједнице. Обрачун потрошње домаћинства заснива се на резултатима Анкете о потрошњи домаћинства, индексима потрошачких цијена, броју становника као и на подацима из гранских статистика.

Издаци за коначну потрошњу непрофитних институционалних јединица које служе домаћинствима (НПИСД) обухватају добра и услуге које НПИСД пружају домаћинствима без накнаде или у цијенама које нису економски значајне путем социјалних трансфера или у натури.

Издаци за коначну потрошњу државе се састоје од издатака за индивидуалну и колективну потрошњу. Индивидуална потрошња државе се односи на нетржишне услуге становништву (образовне, здравствене, социјалне, културне, рекреативне, спортске и сл.) и на тржишна добра и услуге (лијекове, ортопедска помагала, услуге лијечења и сл.) које се становништву пружају без накнаде или по цијенама које нису економски значајне. Колективна потрошња државе обухвата издатке за административне, одбрамбене, економске, развојно-истраживачке и сличне намјене.

Стварну личну потрошњу чине издаци за потрошњу домаћинства, издаци НПИСД и индивидуални издаци државе.

Издатке за коначну потрошњу чине издаци за стварну личну потрошњу и колективну потрошњу државе.

Бруто инвестиције се састоје од бруто инвестиција у стална средства, промјена на залихама и улагања у нето вриједности драгоцјености.

Бруто инвестиције у стална средства чине инвестициона улагања пословних субјеката, предузетника и физичких лица, а која се односе на нова стална средства, нематеријална стална средства и трошкове преноса власништва.

Промијене на залихама се односе на залихе сировина и материјала, готових производа, трговачке робе и недовршене производње.

Подаци о извозу и увозу роба и услуга заснивају се на статистици спољне трговине, Платном билансу Централне банке Босне и Херцеговине, а укључују и процјене међуентитетског промета.

ПУБЛИКОВАЊЕ

Бруто домаћи производ и бруто додата вриједност- производни приступ и Бруто домаћи производ -доходовни приступ објављују се у форми саопштења, као претходни подаци (15. јула) и као коначни подаци (15. новембра). Бруто домаћи производ- потрошни приступ објављује се путем саопштења (15. новембра).

Детаљни подаци о бруто домаћем производу објављују се и путем тематског билтена националних рачуна (15. децембра).

ЗАШТИТА ПОДАТАКА

Индивидуални подаци су заштићени у складу са Законом о статистици Републике Српске („ Службени гласник Републике Српске „, број 85/03) и у складу са Правилником о заштити повјерљивих података.